

Till Kungl. Skolöverstyrelsen.

Undertecknad har i skriftlig studentexamen erhållit 2 B, 1 a men C å den svenska uppsatsen och därför underkänts. Jag begär att detta orättvisa C ändras och att jag följaktligen godkännes. Man säger mig, att det är omöjligt i det här landet få ett betyg ändrat, hur orättvist det än är. Jag är amerikansk medborgare och det är kanske därför jag inte förstår, att i Sverige en orättvisa icke kan ändras; i alla fall begär jag få deltaga i muntlig studentexamen i juni, eftersom rättvis bedömning ger mig rätt därtill, varvid jag även hänvisar till rektors medföljande intyg.

Mina orättvist bedömda kamrater ha icke talat ut ordentligt men det gör jag. Omedelbart efter skrivningen inlämnades av mig och flertalet kamrater "klad-den" till vår modersmålslärare; han bedömde min och ett par andra uppsatser med B?. En av dessa skrev i en annan stad och har fått rent B. Vi övriga och andra, som vår lärare trodde skulle få minst B, blevo underkända. Skolans rektor, som granskar alla de tusenden uppsatser, som skrivs vid läroverket, bedömde som facklärares. Man kanske ej vill tillmätta samläroverkets lärares åsikt större värde - det är ju ett privatläroverk. Vi elever göra det emellertid, ty vi veta, att de ej bruka övervärdera våra prestationer. Frånsett latin och svenska stämde deras värdering i regel; undantag var, att i sju fall högre betyg erhöles (i engelska, franska, matematik och fysik) än som här väntats, medan ett betyg i tyska blev lägre och ett orättvist C i engelska utdelades. Nu är det klart, att samläroverkets lärare kunde värdera sämre i fråga om latin och svenska. Men dels veta vi, att de aldrig tidigare övervärderat i fråga om dessa ämnen, dels hade de med B? värderat en uppsats och med C en latinstil, som en av kamraterna skrev vid ett annat läroverk. Men där blev resultatet rent B i båda fallen. Så olika blev resultatet, då vederbörande ej förstod, att det var fråga om en samläroverkselev!

Naturligtvis ha vi mycket undrat över dessa saker. En av kamraterna påstår med bestämdhet, att hon lyckats få ett från bedömarna i Stockholm härstammande besked, varför hennes uppsats (här bedömd med gott B) underkänts. Mot "svenskan" hade just ingen anmärkning gjorts men ämnet var missuppfattat. Och eftersom alla orättvist underkända skrivit just detta ämne, antar jag, att orsaken till olikheten i bedömning i Helsingborg och Stockholm i samtliga fallen är densamma. Vi inse, att missuppfattning av ämnet skulle vara skäl nog för underkännande. Men vi veta också, att detta skulle våra lärare också märkt. Och det måste ju även den rättande lektorn här ha observerat. Det gäller ju intet fackämne där han eventuellt kunde förbisett detta. Samma omdöme, att min uppsats förtjänade B, gavs av den rättande läraren vid flickläroverket här i staden. En av flickorna tog mod till sig och frågade honom om hans åsikt. Och efter underkännandet har hon frågat en gång till; han förklarade att vi samtliga från samläroverket enligt hans åsikt borde godkännas utom en, (som skrivit helt annat ämne och ej överklagar); hon själv förtjänade Ba (men fick C); han sade också, att han var beredd att stå för detta sitt uttalande. Härtill kommer, att lärare som rättat uppsatser för kamrater, vilka skrevo vid gossläroverket, givit uttryck för att högre betyg kunde väntats i flera fall, men vi ha ej bett att få åberopa dessa uttalanden. De visa emellertid ytterligare, att vi som voro kända som samläroverkets elever blevo hårdare bedömda än andra. Jag är ej latinslärare men vill dock nämna, att vi alla veta, att en hel rad fingo C, fastän de hade bättre latinskrivning än ovannämnde, som fick rent B, fastän C väntats; en annan, som skrev på annat håll fick Ba på en skrivning, likvärdig med en helsingborgsskribents, som fick B?. Och om den, som för att underkännas, ytterligare måste ha C i engelska, får jag säga, att hon visserligen tillfälligtvis gjort ett par dunderbockar men att stilen dock är lika bra som de andras som fingo B; det drabbade så mycket tokigare, som det nog är mycket ovanligt, att en svensk student har så goda kunskaper i engelska; hon har haft tillfälle att lära tala engelska lika flytande som vi fyra amerikanare, vilka deltagit i muntliga kurser sista läsåret.

Här föreligger således det faktum, att mogna och akademiskt bildade män ha rakt motsatt uppfattning om innebörden i "fritidens problem", kanske riktigare beträffande de olika möjligheterna att tolka innebörden. Men ha dessa ej samma uppfattning, hur kan man då begära, att studentexaminanderna skola ha det? Det är orimligt att begära, att de skola gissa sig till vad ett par för dem okända bedömare därvidlag anse tillåtligt. Det är upprörande, att av examinanderna begära, att de skola på bestämt sätt tolka innebörden av ett "fritt" ämne, när icke modersmålslärare själva äro ense. Så mycket vet jag om pedagogik och stilistik, att båda kräva, att en ställd uppgift skall formuleras så, att den är otvetydig, om man avser en bestämd tolkning. Vissa av uppgifterna i matematik och fysik streddo mot denna både pedagogiska och stilistiska regel. Därför

fruktade vi i ett par fall få sådana uppgifter förklarade "icke nöjaktiga". Motsatsen blev fallet, och högre betyg än väntat erhöles. I sådana ämnen var man tvungen att godtaga olika tolkningar, såsom vi förstå, därför att de godtagits för statsläroverkselever. Men i latin och svenska kan godtycke få friare spelrum. Tolkningar, som godtagas i Hålsingborg, behöva icke godtagas i Stockholm.

Ofta ha vi blivit varnade för att skriva ämnen, vilkas innebörd vi ej äro säkra på. Men nog veta vi alla både vad fritid och problem är och även något så när vad kombinationen av dessa begrepp kan innebära. Och hur skulle vi ana, att sådana problem skulle vara något helt annat i Stockholm än i Skåne eller i mitt fall i New-York. Med andra ord, hur skulle vi veta, att detta var en fälla, utgillrad för att fånga ovarsamma examinander? Nog ha vi i U.S.A. mycket skoj och bedrägeri, men jag förutsåg inte, att man vid studentexamen i Sverige utsätter sig för sådant. - Jag är medveten om den osäkerhet i svenska språket, som måste vidlåda den, som kommit hit vid 18 års ålder och blott vistats här ett par år, och jag har ofta varit bekymrad däröver. Skolans rektor har bl.a. tröstat mig med att han haft en kollega, men född utomlands, som talade svenska avgjort mycket sämre än jag, och så modersmålslektor han var, jämt och samt sprang omkring och frågade andra lärare, om det i en uppsats kunde "sägas så och så". - På uppsatser i kemi o.d. har jag alltid fått överbetyg, men något sådant ämne fanns ej denna gång; är det rättvist att ge humanistiskt intresserade så många ämnen att välja på men t.ex. den som valt sjunde gruppen tillvalsämnen intet enda? Ty fysikämnet kan ej räknas. Dess omöjlighet insågo vi alla utom en, som i flera år löst sin "fritids problem" med att alltid syssla med radioteknik. För sent för att kasta om insåg han omöjligheten att komma till rätta med ämnet. Vi andra intresserade oss för det resonemang, som uppstod angående innehållet mellan honom och fysikläraren. "Jag kunde ju ej skriva om radioteknik, det var ju om dess förutsättningar jag skulle skriva, jag kunde ej skriva om apparatur, det tillhör ju tekniken, jag kunde ju ej skriva om alla de fenomen, som äro förutsättningar eller rättare sagt, vilkas upptäckt är förutsättning för tekniken, inte ens om alla vågrörelsefenomen; de enda fenomen, som jag kunde finna rimliga kunna kallas förutsättningar är vissa egenskaper hos vissa slags vågor, vilka verkligen böra kunna kallas för fysikaliska förutsättningar för den speciella radiotekniken; på den spiken kokte jag en soppa genom att stoppa in ett och annat ord om lagar, mätningar och apparater". "Det var en skarp analys och ännu skarpare kritik av ämnet. Naturligtvis har man aldrig menat ämnet så, och det lär väl ej godtagas. Men vad meningen är, kan man ju blott uttala gissningar om. Sammanställningen "fysikaliska förutsättningar" visar uppenbar begreppsförvirring". Ja, så var det med hans examen; att han sedan satt av övriga skrivningar, var väl för att ej göra kamraterna modstulna.

Det är ansvarslost mot examinanderna att ge ämnen med sådan formulering, att man nödgas gissa, vad vederbörande haft i tankarna, och en orättfärdighet att under sådana förhållanden tala om en missuppfattning av ämnet. Det allra värsta är, att det nästan förefaller så både i fråga om matematik- och fysikuppgifter som uppsatsämnen, att man avsiktligt gillrade fallor.

Naturligtvis inse vi mycket väl, att de anförda synpunkterna på uppsatsbedömningen icke äro herrarna i Stockholm främmande. Men betygsresultaten, jämförda med skrivningarnas kvalitet och med examinanders på annat håll, med andra lärares omdöme och framför allt att de märkliga underbetygen äro så väl placerade för att få många underkända, kunna knappast vara en tillfällighet. Då vi dessutom känna till åtskilligt av den fiendtlighet, som myndigheter ådagalagt mot statsläroverket och dess studerande, tro vi icke på en egendomlig sammanstötning av tillfälligheter. Och det är ej enbart fråga om misstänkta företeelser, som ehuru de äro för många - kunde bortförklaras som beroende av tillfälligheter. Jag skall anförda ett par fakta.

För något år sedan hänvisades en spansk-svensk elev trots upprepade hänvändelser till det enda läroverk, hon bad att få slippa. Detta var rena fiendtligheten. Trots den tortyr, examen under sådana förhållanden blev för examinanden, voro proven sådana, att rektor överklagade underkännandet; naturligtvis fanns även då uppsatsen att tillgå för underkännande; det ansågs även, att hon fått för låga betyg i två andra ämnen. Eftersom det ej var målsmannen som överklagade utan rektor, liksom han icke har naturlig rätt att tillvarataga elevens intressen (även i mitt fall hade ju på grund av avståndet ett överklagande varit omöjligt, om jag ej varit myndig), gjorde överstyrelsen ingenting liksom ej heller beträffande en annan. Han blev vid förtentamen utsatt för en otrolig behandling; trots att två till vittnesgill ålder komna kamrater förklarade sig kunna edfästa berättelsen, gjordes intet mot den nekande läraren. Vi veta således, att det är tillåtet att behandla oss hur som helst. - Förra terminen begärde en examinand överstyrelsens tillstånd att få tillgodoräkna sig ett borttentamentsbetyg, som var ett par månader för gammalt; i samma skrivelse begärde han att få skriftlig

examen förlagd till Helsingborg. Det förra avslogs; det senare besvarades ej. Han lyckades medhinnas att förnya betyget; det insändes och samtidigt anhöll han på nytt om skrivningar i Helsingborg. Svaret bestod i en P.M. utan angiven avsändare, där han anmodades att infinna sig för skriftlig examen i Malmö, varjämte det föreslogs, att han skulle insända examensavgiften till Hermods. Detta verkade underligt, och fadern anhöll i ny skrivelse, att han som kamraterna måtte få skrivningarna förlagda till Helsingborg. De två första skrivelserna hade rektorn dikterat för honom och åtminstone i första fallet kontrollerat, att den utskrivits riktigt. Nu fick fadern, vi hade ej trott det, om vi ej fått se skrivelsen, ett brev från vederbörande undervisningsråd, som påstod, att ingendera av dessa två första skrivelser kommit honom tillhanda. Och ändå hade båda skrivelserna, visserligen i annat avseende, föranlett åtgärd. Naturligtvis visste undervisningsrådet att skydda sig, om denna uppenbara osanning skulle påtalas, genom att tillägga, att vederbörande kanslitjänsteman icke kunnat finna dessa skrivelser. Naturligtvis förstod han också, att hans skrivelse skulle bli känd bland oss, och att vi skulle förstå dess cyniska innebörd: märker Ni inte, att överstyrelsen kommer att göra allt vad den kan för att lägga stenar i vägen för samläroverkets elever? Vi dra oss ej för något medel, som ej komprometterar oss; förstår ni ej, att ni bör dra er ifrån samläroverket? Vi ljuga, om det behövs.

Strax därefter inträffade det för första gången, att ynglingen blev det första exemplet på att någon blev underkänd å uppsatsen (utan att i alla fall ha varit underkänd). Fadern måtte känt detta som en tydlig pik och beslöt taga sin Mats ur skolan trots dennes invändningar. Ett statsläroverk ville högst ogärna ta emot honom, men sedan man nödgats pröva honom, blev han, som rättvisan krävde, intagen i högsta ringen.

Först nu har rektorn talat om för oss, varför plötsligt så många av oss, han genast kunde nå, anmodades att återta begäran om att få muntlig examen i Helsingborg, som av flera skäl för oss varit en fördel. Sedan vi redan insänt anmälningarna, hade rektorn fått klarare besked om förloppet av muntlig examen i Göteborg i december; betygsresultaten därifrån hade visserligen mycket överraskat oss kamrater, och vi voro allvarligt upprörda över att en misslyckats, helst som det var i två ämnen, som voro hans bästa, liksom han var den bäste i dem; i stället för AB eller A fick han just i dem C. Examinanderna hade visserligen berättat även för oss, att de trodde, att den hårda bedömningen helt berodde på censorerna. Men vår rektor berättar, att han fått upplysningar, som gjorde honom allt mer misstänksam mot en av censorerna där, hans gamle antagonist, den nu pensionerade chefen för läroverksavdelningen, och att han av vissa tecken räknade med att den aktion mot skolan, som stoppades genom hans skrivelser för fyra år sedan, skulle börja på nytt. Då han efter skrivningarnas slut ansåg sig kunna räkna med 16 godkända (det blev 9) och tre stodo kvar till hel eller halv examen från förra terminen, överstyrelsen icke kunde avslå vår begäran om examen i Helsingborg. Men voro alla samlade på ett ställe, vore det ju lätt att rikta ett verkligt dråpslag mot oss. Och så for hoppet om examen här sin kos.

Märk väl. Om den misstanken har rektorn icke sagt ett ord till oss, förran vi redan fått våra betyg och med den största häpnad upptäckt orättvisorna. Jag erkänner, att varken min svenska eller engelska har ord för vad jag tänker. Men jag tror, att U.S.A. är lyckligt, som ej har monopol, när det gäller provning för att få tillträde till universitet o.d.

Eleverna här få allt emellanåt uppmaningar av forna lärare, examinatorer och censorer att akta sig för detta läroverk. Och från undervisningsråd behövs ingen mer. Men det blir nog ej så lätt att driva oss härifrån, även om det lyckas med en eller annan. Ty visserligen veta vi, att vi riskera åtskilligt, när det gäller examen, men vi överdriva icke faran. Vi ha också hört, hur väl examinanderna i regel behandlas. Vi ha t.ex. hört, hur rektorn och lärarna i Lund förra våren gjorde allt för att åter få i form en examinand, som efter att ha retat sig utmärkt i sex ämnen fullständigt föll ihop i det sjunde. Alla äro således icke byråkrater, och även byråkraterna äro i de flesta fall rättvisa. För att förstå, att vi ta risken att få att göra med samläroverkets fiender, måste man förstå, vad denna skola bjuder oss. Jag skall tala om hur jag blev dess elev.

Ett år har jag gått i svensk flickskola, ett år i statsgymnasium. På båda hållen sökte man beredvilligt hjälpa mig igenom de svårigheter, som mötte den från U.S.A. komma, och jag är mycket tacksam mot dessa skolor. För att under sommarferien därefter förkovra mig i svenska - jag passade på med ett par ämnen till - valde jag en av samläroverkets sommarkurser. Här fann jag en skola, där det ordnades så, att var och en kunde få ut det mesta av sitt arbete och få arbetet lämpat även för undantagsfall sådana som mitt. Jag kan icke förstå, att man ej tar sikte på denna skola, när det gäller att hjälpa utlands-svenskar (jag läste häromdagen om någon stipendiefond för det ändamålet). Så jag fick lust att fortsätta här. Och när jag såg, att de märkliga resultaten

ej voro några reklamtricks, hur t.ex. den nybakade och riksbekanta studenten, som tagit realexamen på ett år och studentexamen en termin senare, i övrigt ej såg så märkvärdig ut, och när jag såg, att läroverkslärare och professorer hade söner där, och att de tydligen voro ytterst belåtna, så tyckte jag, att det betydde mer än vad de sade, som intet visste om skolan av egen erfarenhet. Jag insåg, att det kunde finnas möjlighet även för mig att spara tid som kompensation för vad jag måst förlora genom att flytta till Sverige. Och billigare måste det ju också bli.

Även om vi blivit rättvist underkända, hade det icke varit någon skam för vårt eller skolans arbete. Två av de orättvist underkända började sina gymnasiestudier i sistlidne september o.s.v. Var eljes kan man få tillfälle att studera så? Nog förstå vi, att man i kretsar, där det treåriga gymnasiet anses som ett oting, måste kännas som en mördande kritik, att en privatskola med privatistexamen - och en sådan examen - förvandlar det till i medeltal tvåårigt. Nog förstå vi, att rektorn har stött mången överordnad rent personligt liksom han stött många elever; han krusar dem lika litet som överordnade och myndigheter. Men då han hatas så, att det måste gå ut över oskyldiga elever, så visar ett sådant hat, att han kämpar för en god sak.

Kanske är det opassande av mig som utländning att tala om rätt i Sverige; då ber jag om ursäkt och försvarar mig med att jag även talar för kamrater, som talat tystare.

Ramlösa den 9 maj 1938

Namn